

Edebiyat bahçesinden bir meyve...

BALONLA BEŞ HAFTA

JULES VERNE

Takdim

Orijinal ismi *Cinq Semaines en Ballon* olan *Balonla Beş Hafta*, 19. asrın en dikkat çeken coğrafi keşif ve macera romanlarından biridir. Bilim kurgu edebiyatının önde gelen ismi *Jules Verne* tarafından kaleme alınan bu eser, ilk defa 1863 yılında yayımlandı. Eser, Osmanlı devrinde *Ahmed İhsan Tokgöz* tarafından 1305/1890 yılında *Beş Hafta Balon Seyahati* ismiyle Osmanlı Türkçesine tercüme edilerek basıldı. Kitap, daha sonraki yıllarda muhtelif yayınevleri tarafından çeşitli tercümelerle birçok defa yayımlandı. *Balonla Beş Hafta* adlı kitap, Osmanlı devrinde basılan nüshadan sadeleştirilerek hazırlandı.

Balonla Beş Hafta, *Jules Verne*'in teknoloji ile macerayı harmanlayarak sunduğu ilk romanıdır. Bu eser *Verne*'in sonraki eserlerine (Denizler Altında 20.000 Fersah, Dünya'nın Merkezine Yolculuk, Seksen Günde Devriâlem) zemin hazırlar. O dönemde Afrika'nın içlerine dair bilgi sınırlıyken roman, okurlara heyecan verici ve hayal gücünü zorlayan bir keşif deneyimi sunar. Balon yolculuğu, hava araçlarının henüz ilkel olduğu bir dönemde okurlara, "imkânsız gibi görünen bir macerayı" mümkünmüş gibi hissettirir.

Macera, İngiliz kâşif Dr. Samuel Fergusson'un Afrika kıtasını uçtan uca geçebilmek için özel bir balon

tasarlamasıyla başlar. Doktor, kendisine sadakatle bağlı hizmetkârı Joe ve dostu Avcı Richard Kennedy ile birlikte Zengibar'dan havalanır. Rüzgârların yönüne tâbi olarak Doğu Afrika'dan Batı Afrika'ya doğru tehlikeli bir yolculuğa çıkarlar. Afrika'nın sarp dağları, bataklıkları, fırtınaları ve bilinmeyen bölgeleri boyunca ilerleyen bu üç cesur yolcu, zaman zaman düşman kabilelerle, yırtıcı hayvanlarla ve kurak çöllerle mücadele ederler.

Victoria adını verdikleri balon, onları bazen kurtuluşa bazen de büyük tehlikelerin tam ortasına sürükler. Çad Gölü'nün geniş suları üzerinde, kavurucu kum fırtınalarının içinde ve ormanların tepelerinde günlerce yol alırlar. Her yeni coğrafya, onlar için hem heyecan hem de ölümcül bir sınavdır. Yolculuk ilerledikçe *Victoria* zarar görür, yiyecekler azalır ve yolcuların dayanma gücü azalır. Yine de ümitlerini hiçbir zaman yitirmeyen bu üç yolcu, karşılaştıkları zorlukları bilgi, cesaret ve kararlılıkla aşmaya çalışırlar. Bazen esir düşme tehlikesi geçirir, bazen de balonun kontrolünü kaybederek ölümle burun buruna gelirler. Fakat Doktor Fergusson'un bilgisi, Kennedy'nin cesareti ve Joe'nun pratik zekâsı, onları yeniden ayağa kaldırır.

Afrika'nın keşfedilmemiş toprakları üzerinde süregelen bu tehlikeli yolculuk nihayete ererken okurun zihninde tek bir soru belirir: Acaba *Victoria*, bu uzun ve zorlu maceranın sonunda, üç yolcusuyla beraber kurtulabilecek mi? Bu eser sadece bir macera romanı değil, aynı zamanda *Jules Verne'in* edebî kimliğinin ilk önemli adımıdır. Bilimin ışığıyla başlayan bu cesur serüven, macera dolu sayfalarıyla sizleri bekliyor.

Faruk ÇINAR

Jules Verne

1828'de Fransa'nın Nantes şehrinde doğan Jules Gabriel Verne, zengin ve başarılı bir avukat olan Pierre Verne ile eşi Sophie Henriette Allotte de la Fuye'ün beş çocuğundan en büyüğüdür. Denizcilikle uğraşan bir aileden gelmesi, onun yazı hayatına derinden tesir etti. Küçük bir çocukken gemilerde tayfalık yapmak için evden kaçtı ama yakalanıp ailesine teslim edildi.

Hukuk öğrenimi görmesi için 1847'de Paris'e gönderilen yazar, 1849 yılına kadar Paris'te hukuk eğitimi aldı. Babası, hukuk öğrenimini bıraktığını duyduğunda, aralarında büyük bir tartışma çıktı ve ihtiyaçları için gönderilen harçlık kesildi. Bu durum Verne'i, hikâyelerini satarak para kazanmaya zorladı. 1850'lerin sonlarında ise ilk oyununu yayımlandı. Önce devlet memurluğu, sonra da Amiens'te belediye meclis üyeliği yaptı. Zamanının büyük bir kısmını Paris'in kütüphanelerinde jeoloji, mühendislik ve astronomi okuyarak geçirdi.

Romanlarının büyük beğeni toplaması Jules Verne'i zengin bir adam yaptı. 1876'da büyük bir yat aldı ve Avrupa'nın çevresini yatıyla dolaştı. İlk yazılı ürünleri arasında komedyaer vardı. Kendisine dünya çapında şöhret kazandıran eserleri ise hayatının daha geç dönemine denk geldi. Jules Verne, altmışın üzerindeki kitabının

önemli bir kısmını 1865 ile 1870 yılları arasında, ailesiyle birlikte yaşadığı Amiens ve Crottoy’da kaleme aldı. 1905 yılında Fransa’nın Amiens şehrinde öldü.

Hugo Gernsback ve H. G. Wells gibi isimlerle beraber “Bilim kurgunun babası” olarak adlandırılan Jules Verne, sadece yaşadığı çağa değil, kendinden sonraki devirlerde yaşayan bilim insanlarına da düşünceleriyle rehberlik etti.

Başlıca Eserleri

“Balonla Beş Hafta (1863), İki Yıl Okul Tatili (1886-1887), Denizler Altında 20.000 Fersah (1870), Seksen Günde Devriâlem (1872), İnatçı Keraban (1882), Michael Strogoff (1876), Ay’a Yolculuk (1865), Kip Kardeşler, Doktor Ox’un Deneyi, Dünya’nın Ucundaki Fener, Meteor Avı (1901), Altın Yanardağ, Macellanya, Gezgin Cambazlar, Deniz Yılanı, Kahraman Fenerciler, On Beş Yaşında Bir Kaptan, Dünya’nın Hâkimi, Yüzen Şehir, Bir Gazetecinin Yolculuk Notları, , Dünya’nın Merkezine Seyahat, Kaptan Grant’ın Çocukları, Karpatlar Şatosu, Esrarlı Ada, Kaptan Hatteras’ın Maceraları, 20. Asırda Paris...”

Balona Beş Hafta

Doktor Samuel Fergusson

14 Ocak 1862 tarihinde Londra’da Waterloo Meydanı’ndaki 3 numaralı Krallık Coğrafya Derneği’nin toplantısında birçok dinleyici vardı. Derneğin başkanı Sir Francis M..., uzun bir konuşma yaptı. Sık sık alkışlarla kesilen konuşmasında, arkadaşlarına çok önemli bir haber veriyordu. Benzeri az bulunan hitabet örneği bu konuşma, içinde vatan sevgisi gibi duyguları barındıran abartılı bazı cümlelerle son buluyordu:

“Coğrafyaya dair keşiflerde seyyahlarımızın cesaretleri sayesinde İngilizler, milletlerin başında gelmiştir. (Her taraftan onaylama işaretleri), Aziz vatanımızın onurlu evlatlarından Doktor Samuel Fergusson elbette bizi mahcup etmeyecektir. (Her taraftan hayır! Hayır! sesleri) Bu olağanüstü teşebbüs eğer başarılı olursa (Elbette başarılı olacaktır sesleri) Afrika’nın coğrafya haritasına dair eksik parçalar tamamlanacak ve bu sayede Afrika kıtasının haritası tamamlanacaktır. Eğer bu teşebbüs amacına ulaşmazsa (Asla, asla! sesleri) insanlığın hayal edip başarılı olamadığı en cesur ve olağanüstü bir girişim olarak kalacaktır (Çılgınca ayak sesleri).”

Bu heyecanlı sözlerle coşan meclisten:

- Hurra! Hurra! sesleri yükseliyordu.

Hatta cemiyetin en coşkulu üyelerinden biri:

- Yaşasın cesur Fergusson, diye olanca gücüyle bağırdı.

Artık bütün ağızlar Fergusson ismini bağıırıyor, toplan-tı salonu Fergusson adıyla sarsılıyordu. Burada toplanan cesur seyyahlar, dünyanın birçok yerini gezmiş kimseler-di. Her biri, türlü bela ve fırtınalardan, Amerika ve Afrika yerlilerinin elinden kurtulmuş, ihtiyar ve tecrübeli kimse-lerden oluşuyordu. Sir Francis M...’in konuşmasını dinle-yen kalabalık, heyecanını engelleyemiyordu. Londra Coğrafya Derneği’nde şimdiye kadar yapılan konuşma-lardan hiçbiri bu kadar etkili olmamıştı. Ancak İngiltere’de ortaya çıkan bu heyecan sadece sözden ibaret değıl-di. Londra darphanesinin makinesinden daha hızlı para basıyordu. Bu sebeple konuşmanın ardından Doktor Fer-gusson’u teşvik etmek için yardım fonu açıldı ve kısa sü-rede 2.500 İngiliz sterlini toplandı. Paranın toplanma amacı, yapılmak istenen işin önemine uygundu. Bu sıra-da cemiyet üyelerinden biri, Doktor Fergusson’un resmî olarak takdim edilip edilmeyeceğini sordu.

Sir Francis M...:

- Doktor, cemiyetin emrine amadedir, diye cevap verdi.

Bu esnada, “Geliyor geliyor!” sesleri duyuldu. Böyle cesur bir adamı herkes görmek için sabırsızlanıyordu.

Alaycı birisi:

- Belki de bu öneri bizi aldatmak için tertip edildi! Bizi kandırmaktan başka amacı yok! deyince:

- Evet, şayet Doktor Fergusson diye birisi yoksa? diye sordu.

Cemiyet üyelerinden biri şaka olarak:

- O zaman icat etmelidir, dedi.

Sir Fracis M... bu konuşmalara asla önem vermeyip:

- Doktor Fergusson'u içeriye alın! emrini verdi.

Doktor, cemiyet üyelerinin alkışları eşliğinde meclis salonuna girdi. Yüzünde küçük bir heyecan belirtisi bile görünmüyordu. Bu adam orta boylu, kırk yaşlarında biriydi. Yüzünün canlı oluşu, hareketli mizacını dışa vuruyordu. Siması düzgün ama soğukçaydı. Burnu, dünyanın dört tarafını dolaşmayı başarmış keşiflere ait gemilerin burnu gibi iri ve gemi başı şeklindeydi. Bakışları zeki ve cesurdu. Kolları uzundu. Yürümeye alışmış bir yaya gibi kuvvetle ve güvenle ayakları yere basıyordu. Doktorun duru sükûnet ve vakarı, ona olgunluk veriyordu. Onun bu hâli, kimsenin aklına en ufak bir aldatmacaya aracı olabileceği düşüncesini getirmiyordu.

Doktor Fergusson'un bir işaretiyle salondaki alkış sesleri kesildi. Doktor kendisi için hazırlanan koltuğa doğru yürüdü. Yerine geldiğinde durdu. Belini dikleştirdi. Sağ elinin işaret parmağını yukarı kaldırdı ve sadece şu kelimayı söyledi:

- Excelsior!*

Bay Bright ve kulüplerinde birdenbire yöneltlen sollar ya da İngiltere sahil kayalıklarını onarmak için oluşturulan fon gibi girişimlerin hiçbirisi, Sir Francis M... 'nin konuşması kadar etkili olamamıştı. Onun konuşması tüm bunların çok ötesine geçmişti. Doktor, yaptığı konuşmada maksadını bütünüyle ifade etmiş; az sözle çok şey anlatmayı başarmıştı. Yaşlı komodor** bu acayip

* Excelsior: Latince bir tabir olup "daha yüksek, daha yüce" anlamına gelir. Edebiyatta ve armalar üzerinde, "Her zaman daha yükseğe!" anlamında bir motto olarak kullanılır.

** Komodor: Bir kuruluşa bağlı yolcu gemilerinin en eski kaptanı.

adama katılarak, Londra Kraliyet Cemiyeti'nin dergisinde konuşmanın tamamının yayınlanmasını istedi.

Şimdi bu doktor kimdi ve girişimi neyden ibaretti?

Genç Fergusson'un babası çok cesur bir deniz askeriydi. Oğlunu genç yaştan itibaren mesleğinin maceralarına ortak etmişti. Bu cesur çocuk korku nedir unutmuştu. Küçük yaşında keskin zekâsını ve ilmî araştırmalara olan merakını göstermişti. Özellikle genç Fergusson becerikli olması ve karşılaştığı zorluklardan kendini kurtarmaktaki maharetiyle hiçbir hususta zorluk çekmiyordu. Hatta başka çocukların nadiren başardıkları bir şeyi, o hiç zorluk çekmeden aşabiliyordu.

Genç Fergusson, kara ve deniz yolculuklarına dair okuduğu kitaplarla merakını daha da artırmıştı. Özellikle 19. yüzyılın başlarında yapılan keşiflere ait hikâyeleri büyük bir hevesle okurdu. Mungo Park, Bruce, Caillie ve Levaillant gibi cesur seyyahların gerçekleştirdiği yolculuklara gıptayla bakıyor; hatta Selkirk ve Robinson Crusoe gibi hayal ürünü kahramanların maceralarını bile kendi hayatında gerçekleştirmesini hayal ediyordu.

Doktor Fergusson, babasıyla birlikte dünyanın dört bir yanını dolaşmıştı. Babası bilgili bir adam olduğundan onu coğrafya, fen, tıp ve matematik gibi pek çok sahada yetiştirmiş; böylece genç Fergusson daha çocuk yaşta geniş bilgi birikimine sahip olmuştu.

Kaptanın vefat ettiği sırada yirmi iki yaşında olan Samuel Fergusson, o zamana kadar neredeyse bütün dünyayı gezmişti. Mühendisler Cemiyeti'ne girmiş, pek çok önemli işi başarmıştı. Fakat askerlik hayatının mizacına uygun olmadığını kısa sürede anlamıştı. Ne emir almayı seviyordu ne de emir vermeyi... Bu yüzden istifa etti. Ardından, kimi zaman avlanmak kimi zaman

da bitki koleksiyonları yapmak için Hint Yarımadası'nın kuzeyine doğru yola çıktı. Kalküta'dan Surat'a kadar bütün Hindistan'ı baştan sona dolaştı. Daha sonra Fergusson, Surat'tan Avustralya'ya geçti. 1845 yılında ise Hazar Denizi'ni keşfetmekle görevlendirilen Yüzbaşı Sturt'un kafilesine katıldı. Nihayet 1850 senesinde, içindeki seyahat ve keşif arzusuyla İngiltere'ye döndü. 1853 yılına kadar Mac Clure'un önderliğindeki ekiple birlikte çalışarak Bering Boğazı'ndan Farewell Burnu'na kadar tüm Amerika kıtasını dolaştı.

Doktor Fergusson'un bünyesi sağlamdı. Hangi iklimde olursa olsun vücudu oldukça dayanıklıydı. Midesi, isteğine göre genişleyip daralır, bacakları bulunduğu yatağa göre uzayıp kısılır, günün her saatinde uyuyabilir ve gecenin her saatinde uyanabilirdi. Mükemmel bir seyyah misaliydi. Yorulmak bilmez seyyah 1855'ten 1857'ye kadar Schlagintweit kardeşlerle birlikte Tibet kıtasını tamamen gezdi ve orada etnografya bakımından dikkate değer birçok gözlemde bulundu.

Samuel Fergusson, günlük tirajı* 140.000'i bulan ve milyonlarca okuru olan Daily Telegraph Gazetesi'nin en hareketli ve ilginç muhabiri oldu. Bu doktor hiçbir ilmi cemiyete mensup değildi. Londra, Paris, Berlin, Viyana ve Petersburg cemiyetlerinden birindeki Seyyahlar Kulübü'ne ve dostu istatistikçi Kokburn'un başkanlığından oluşan İlimler ve Sanayi Cemiyeti'ne üye olmadığı hâlde, ismini bilmeyen nerdeyse kimse yoktu.

Bilginlerden biri ona hoş görünmek için şu meseleyi çözmeyi teklif etmişti. Şöyle ki: Doktorun dünya çevresinde kaç mil yol yaptığı bilindiğine göre, yarıçapların farklılığına göre, başı ayaklarından kaç mil fazla yol yapmıştı

* Tiraj: Baskı sayısı.

acaba? Veya doktorun kafası ve ayakları ile katettiği mesafelerin ikisi de 1000 fersahtan* ibaret olduğu hâlde, boyunun uzunluğu yaklaşık ne kadardı?

Fergusson, daima Bilginler Topluluğu'ndan uzak duruyordu. Vaktini, tartışmalar yerine araştırmaya ve keşiflere ayırmak istiyordu. Şöyle anlatırlar: İngilizlerden biri bir gün Cenevre Gölü'nü seyretmek niyetiyle kalkar, Londra'dan Cenevre'ye gelir. Gölün etrafını dolaşmak için bu kişiyi, yolcuların arka arkaya oturdukları eski bir omnibüs** aracına bindirirler. Göl, İngiliz'in arkasına düşer. Bu şekilde araba gölün etrafını dolaşır. Hâlbuki bizim meraklı seyyahımız bir defa olsun yüzünü çevirip arka tarafına, yani göle bakmaz. Sonra da Cenevre Gölü'nün etrafını dolaşmaktan gayet memnun olarak Londra'ya döner.

Hâlbuki Doktor Fergusson yaptığı seyahatler esnasında bir defa değil, defalarca yüzünü çevirmiş ve zaten meraklı olduğundan her şeyi incelemişti. O, kadere inanıyordu. Yani bir işe girdiği vakit başarıya götüren sebeplere sıkıca sarılırdı. Gerisini ilahî yaratıcının takdirine havale ederdi. Gittiği ülkelere, “Benim kader ve kısmetim, ben kendiliğimden gitmiyorum.” derdi. Bundan dolayı doktor, yolunu kendi seçmeyip yola tâbi olan bir lokomotif gibi dünyayı gezip dolaşıyordu. Bunun için doktorun, coğrafya cemiyetindeki alkışları büyük bir soğukkanlılıkla karşılamasına şaşırılmamak gerekiyor. Onda kibir, gurur ve benlik duygusu olmadığı için böyle gösterişlere asla meyletmezdi. Sir Francis M...’nin kendisine olan iltifatlarını gayet sade ve basit görüyordu. Doktor, bu olağanüstü teklifin farkında bile değildi. İşte bu şekilde doktorun cemiyete takdimi bittikten sonra onu alıp Pall Mall Mahallesi'ndeki seyyahların kulübüne

* Fersah: Yaklaşık 5 kilometrelik bir uzaklık ölçüsü.

** Omnibüs: Yolcu taşıyan motorlu büyük taşıt.

götürdüler. Orada ona yakışır büyük ziyafet düzenlediler. Ziyafetin büyüklüğü, doktorun önemine uygundu. Hatta bu ziyafette ortaya bir de kocaman mersin balığı getirdiler ki balığın boyu, Samuel Fergusson'un boyun-
dan sadece iki veya üç parmak kısaydı.

Afrika kıtasını dolaşarak şöhret kazanan ne kadar meşhur seyyah varsa, hepsinin anısına bir ziyafet düzenlendi. Salonda hazır bulunanların isimleri, ölenlerin ise hatıraları, alfabetik sıraya göre tek tek anıldı. Son olarak Doktor Samuel Fergusson'un adı okundu ve böylece ziyafet sona erdi.

Daily Telegraph Gazetesi'ndeki İddialar

Ertesi günü Daily Telegraph Gazetesi, 15 Ocak tarihli nüshasında şöyle bir yazı yayınlandı:

“Artık Afrika kıtasının geniş ıssızlığı son bulacaktır. Bilginlerin asırlardan beri çözemediği bu muamma çözülecektir. Vaktiyle Nil Nehri'nin kaynağını aramak delice bir girişim, gerçekleştirmesi ise mümkün olmayan bir hayal zannediliyordu.

Doktor Barht, Seyyah Denham ve Clapperton'un çizdiği yoldan Sudan'a kadar giderek Ümit Burnu'ndan Zambezi Havzası'na kadar; Doktor Livingstone sık sık keşifler yaparak; Yüzbaşı Burton ile Yüzbaşı Speke, Afrika'nın içindeki Büyük İç Göller'i bularak yeni medeniyetlere üç yol açtılar. Bu yolları birleştirecek noktaya, şimdiye kadar hiçbir seyyah ulaşmayı başaramamıştır. İşte burası Afrika'nın tam ortası ve bütün gayretlerin birinci hedefidir. Şimdiye kadar gerçekleştirdiği seyahat

